

AŽAGŲ-EIMULIŠKIO KAUTYNĖS

1945 M. KOVO 27 D.

1945 m. kovo pradžioje Panevėžio aps. NKVD divizija vykdė puolimą prieš Pušaloto, Pasvalio ir Žaliosios girios partizanus. Persekiojami partizanai pasitraukė į Panevėžio aps. Smilgių vls. Ažagų-Eimuliškio mišką. Apie 350 partizanų miške įsirengė tris stovyklas, kurias kovo 27 d. rytą puolė trys NKVD vidaus kariuomenės 261-ojo šaulių pulko batalionai ir spec. dalinys (apie 800 žmonių). Puolimas pradėtas iš vakarų į rytus, siekiant atkirsti kelius partizanams trauktis. Kautynės prasidėjo 7 val. ryto. Pirmiausia buvo užpulta vietinių vyrų, daugiausia iš Dragonių k., stovykla. Pasigirdus šūviams į pagalbą metėsi kaimynystėje stovyklavę partizanų būriai. Tai vienoje, tai kitoje miško vietoje vyko atkaklios kautynės. Jėgos buvo nelygios. Dienos pabaigoje, pasinaudoję tamsa, partizanai Jakūbonių mišku sugebėjo prasi-veržti Pakruojo link.

Žuvo 76–80 partizanų (pagal okupantus 120 ar 121). Iš jų žinomi: partizanų junginio vadai Jonas Blieka-Genys, Antanas Bručas-Strazdelis ir Antanas Petrauskas, partizanų būrių vadai Bronius Giedrikas-Švelnys, Juozas (Stasys) Kazlauskas ir Kazys Miknevičius-Vitolis, partizanai Jonas Balčėtis, Stasys Baranauskas-Tarzanas, Karolis Beriozovas, Kęstutis Blynas-Šviesa, Napalys Čirpulis, Daktarėlis (slapyv.), Aleksas Daubaras-Karabasas, Antanas Dilininkaitis (Dilinskaitis), Petras Dirvanauskas-Kregždė, Adolfas Gasiūnas-Fiureris, Janina Gelumbeckaitė, Kazys Gelumbickas, Aleksas Gulbinas-Varlė, Jonas Gulbinas-Lapinskas, Leonas Janeliūnas-Montė, Jonas Janulevičius-Stirna, Antanas Jurevičius, Kazys Karaliūnas, Kazys Keršys, Ignas Krivickas, Adelė Lindaitė, Antanas Apolonas Liubickas (Lubickas), Feliksas Lukša, Juozas Mikelionis, Vincentas Mikulevičius, Juozas Mikulskis, Kazys Misiūnas-Nerimas, Liudvikas (Liucijus) Paliūnas, Vladas Pašakinskas, Antanas Petraitis, Juozas Petraitis-Balandis, Juozas Petrauskas, Kazimieras Petravičius-Kregždė, Romas Povilionis, Jaroslavas Pšetulskis (Pšitulskis), Kazimieras Repšys, Antanas Sakalauskas, Janina Simonaitienė, Alfonsas Šimoliūnas-Lapė, Antanas Šimoliūnas, Juozas Šimoliūnas-Kriauza, Antanas Šliogeris, Vladas Šlevas, Domas Tumas-Dulkė, Jonas Tutinas, Juozas Valantinas, Povilas Valatka, Vilhelmas (Vilius) Zablockis (Zablockas) ir Juozas Žiaunys.

Į nelaisvę paimta 18 ar 19, iš kurių 5 sužeisti (tokio skaičiaus nepatvirtina paimti ginklai). Iš jų žinomi: Juozas Abromaitis, Marcelis Jovaiša, Pranas Juška, Vytautas Miknevičius, Stasys Pališkevičius ir Juozas Turliauskas.

Okupantams atiteko 7 kulkosvaidžiai, 30 šautuvų, 5 automatai, 7 pistoletai, 34 granatos, granatsvaidis su šoviniiais, taip pat daug dokumentų. NKVD kariuomenės nuostoliai nebuvo aiškūs, kadangi jie saviškius nukautuosius bei sužeistuosius susirinko ir išsivežė.

„Daug tą dieną žuvo mūsiškių, – prisimena kautynių dalyvis J. Juška, – bet gal ne mažiau žuvo ir okupantų kariaunos. Suprantama, jėgos buvo nelygios. Jie buvo ginkluoti moderniais ginklais, po mišką šlaistėsi tanketėmis, virš medžių skraidė sraigtasparniais, o kvartalinėse linijose buvo išsidėstę kulkosvaidžius. Jie ir žmonių skaičiumi buvo gal 10, o gal 20 kartų pranašesni už mus. Mums kovoje padėjo tik mūsų budrumas ir tai, kad gerai žinojome mišką – kiekvieną kelmą, kiekvieną krūmelį. Prieš kokią valandą iki mūšio, – toliau prisimena J. Juška, – labai žemai virš medžių viršūnių praskrido lėktuvas. Taip, matyt, jie nustatė mūsų buvimo vietas. Jei būtume žinoję, kad mus ruošiasi pulti kariuomenė, būtume išsisklaidę ir pasitraukę tolyn... Netrukus miško link pradėjo važiuoti tanketės, sunkvežimiai, gurguolės, o lėktuvas vėl ėmė skraidyti virš miško. Nebuvo laiko slėptis, reikėjo ruoštis gynybai. Mūšis prasidėjo ankstų rytą. Mūsiškiai į juos šaudė iš už medžių, iš už krūmų ir visą laiką stengėsi išsiveržti iš apsupties zonos (miškas buvo apsuptas nuo Ažagų kaimo ir Smilgių miestelio pusės). Mūšis truko iki pavakario. Išvykdami raudonieji susirinko savo žuvusiuosius, susikrovė į sunkvežimius ir išsivežė. Mūsiškius paliko miške...“ – „Voruta“, Nr. 20 (566), 2004 m. spalio 30 d., parengė Kęstutis Kuzma ir Regina Kuzmaitė-Norkevičienė.

Po kautynių naktį vietiniai gyventojai bėgo miškan ieškoti savųjų. Per dieną miškas buvo pasikeitęs neatpažįstamai: medžiai išlaužyti, sutraiškyti, samanotos padengtos žaliomis, kulkų nuskintomis eglių šakelėmis. Žuvusiųjų palaikai slapta buvo parvežti namo, paslėpti po šiaudais ar pridengti medžių šakomis. Sulaukus tinkamo momento artimieji juos skubiai palaidojo Biržų aps. Pušaloto vls. Jakūbonių k., Panevėžio aps. Piniavos vls. Spirakių k. ir Subačiaus vls. Daukšėnų k., Šiaulių aps. Klovainių vls. senosiose Sitkūnų k. kapinėse.

Kitų žuvusiųjų, kurių artimieji nieko nežinojo apie kautynes, palaikai buvo palikti miške. Tikriausiai ne iš didelės pagarbos partizanams, bet iš baimės, kad neplistų ligos, Smilgių miestelio valdžia įsakė vietiniams žmonėms surinkti miške likusius žuvusiųjų palaikus ir palaidoti Dragonių kaimo kapinaitėse. 1945 m. balandžio 2 d. kapinaitėse buvo iškastos dvi ilgos tranšėjos, į kurias buvo palaidoti miške dvidešimt vieno žuvusio partizano palaikai. Jų kapai visuomet buvo prižiūrimi, sodinamos gėlės. Laikui bėgant kaimo žmonės buvo suimti, ištremti. Nyko likusios be šeimininkų sodybos, sunyko ir kapinaitės. 1989 m. jos buvo sutvarkytos, pastatytas paminklas 1945 m. kovo 27 d. Ažagų-Eimuliškio kautynių metu žuvusiems partizanams atminti.

PARTIZANŲ BŪRIŲ VADAI
JUOZAS KAZLAUSKAS
KAZYS MIKNEVIČIUS
IR 120 PARTIZANŲ:
KAZYS MISIŪNAS
- NERIMAS, G. 1923 M.

PARTIZANŲ
JUNGINIO VADAI
JONAS BLIEKA - GENYS
ANTANAS PETRAUSKAS
ANTANAS BRUČIUS
- STRAZDELIS

Tipinis atminimo ženklas 1945 m. kovo 27 d. Ažagų-Eimuliškio kautynėse žuvusiems 3-iosios Šiaurės LLA Panevėžio apygardos Žaliosios rinktinės partizanams atminti. Bendras ženklas ir įrašų jame vaizdas. Panevėžio miškų urėdijos Gustonių girininkijos Ažagų-Eimuliškio miško 15 kvart. 14 sklypas (miško pakraštys). Aut. dizaineris Romas Navickas. Pastatytas 1999 m. A. Stalilionio nuotr., 2008 ir 2009 m.

Paminklinė kompozicija, antkapiniai paminklai ir kryžiai Smilgių vietinės valdžios nurodymu 1945 m. balandžio 2 d. šioje vietoje palaidotiems 1945 m. kovo 27 d. Ažagų-Eimuliškio kautynėse dvidešimt vienam žuvusiam 3-iosios Šiaurės LLA Panevėžio apygardos Žaliosios rinktinės partizanui atminti. Bendras kapinaičių ir paminklinės kompozicijos vaizdas. Panevėžio r. sav. Panevėžio sen. Senosios Dragonių k. kapinės. Antkapiniai paminklai ir kryžiai pastatyti XX a. antroje pusėje. Paminklinė kompozicija atidengta 1990 m. rugpjūčio 28 d. buvusios partizanų ryšininkės, politinės kalinės Marytės Tutinaitės-Pundienės-Laimutės rūpesčiu. R. Trimonienės nuotr., 2007 m.

Parengė Rūta Trimonienė